

Adam Podgórecki: METODY SOCIOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ V OBLASTI PRÁVA A JEJICH VÝSLEDKY

Pramen: *Sociologie práva*. Praha: Svoboda, 1966, s. 29 – 30, s. 50 - 66.

Adam Podgórecki (nar. 1925) je významný polský sociolog a právník, který se od 60. let věnuje empirickým výzkumům a teoretickým studiím z oblasti sociologie práva. Jeho práce byly přeloženy i do cizích jazyků, v češtině vyšla jeho *Sociologie práva* (1966) a *Základy sociotechniky* (1968). Podílel se i na mezinárodních výzkumných projektech z oblasti sociologie práva a editoval sborníky z těchto výzkumů, např. *Knowledge and Opinion about Law* (London 1973).

Některé metody výzkumu užívané v sociologii nejsou metodami výlučně sociologickými. Sociologie si často vypomáhá metodami z jiných vědních oborů. Pracovní, technické charakteristiky těchto pomocných metod byly vypracovány v oblasti jiných věd a sociologie (tedy i sociologie práva) je přijímá v té podobě, jaké se jim tam či jinde dostalo. Typickým příkladem metody tohoto druhu je metoda historická. Přitom technické problémy, jako je rozbor pramenů, druhů jejich interpretace, stupně věrohodnosti, užívání analogie atd., o nichž metodologové historické vědy tak horlivě diskutují, nemají pro sociologii práva podstatný význam. Důležité však je, že sociologie práva může metody přejaté z jiných vědních oborů používat specifickým způsobem, odpovídajícím jejím vlastním problémům.

Podobně je tomu se statistickými metodami. Těch se užívá v ekonomii, demografii, psychologii nebo ve vědách přírodních, nemluvě o praktických vědách, jako jsou vědy zemědělské. Tyto metody je však možno uplatnit i v oblasti sociologie při řešení otázek, které tuto vědu zajímají, a to způsobem, který je k jejich řešení vhodný. V tomto smyslu je možno mluvit o statistické metodě (správněji statistických metodách) jako o jedné z metod užívaných sociologií.

Mluvíme-li o výzkumných metodách užívaných v sociologii, docházíme k další úvaze. Různé metody, jichž tato věda užívá, se liší svou přesností a třídí se podle určitých pravidel. Při konkrétních sociologických výzkumech se obvykle uplatňují různé výzkumné metody, které se mohou navzájem rozlišit jen pomocí abstrakce.

Někdy je těžké oddělit zkoumaný problém od metody užitě pro jeho výzkum. Otázku veřejného mínění v určité věci je možno zkoumat mnoha sociologickými technikami. Je možno použít metody průzkumu pomocí dotazníku, rozhovorů, anket, kombinované techniky atd. V takovém případě je někdy těžké zjistit, zda jde o užití několika technik sociologického výzkumu k rozboru problému veřejného mínění, nebo o užití metody průzkumu veřejného mínění ke zkoumání téhož nebo jiného problému.

Chceme-li podat přehled možností využití metod sociologického výzkumu ve sféře práva, musíme mít tyto připomínky na zřeteli.

PLATNÉ PRÁVO A PRÁVNÍ CÍTĚNÍ SPOLEČNOSTI

(Metoda průzkumu veřejného mínění)

Právníci a právní teoretikové odchovaní právní dogmatikou, tedy právem civilním, trestním, správním atd., jsou zvyklí považovat za právo jenom to, co platí (ve smyslu platnosti státem garantované). Zpravidla jim nevádí, že jde o nápadný circulus vitiosus. Je-li totiž právem to, co platí, a to, co neplatí, právem není, je nasnadě otázka: proč má to, co platí, kvalitu platnosti. Ti, jimž problém bludného kruhu nedělá přílišné starosti, odpovídají: to, co platí, platí proto, že je to právem. Někteří, skrupulóznější právní dogmatici odpovídají poněkud jinak: to, co platí, platí proto, že to stanovila k tomu oprávněná moc. Oprávněná? Na jakém základě? Samozřejmě na základě právním, zní odpověď. A jde opět tedy o circulus vitiosus, i když s odlehlejšími vazbami.

Otázka je komplikovaná, a jak tomu v takových případech bývá, jsou k ní zaujímana různá stanoviska. Mluví se zejména o pozitivním právu, totiž o právu, které na rozdíl od nepozitivního platí, nebo jinými slovy - o daném či oficiálním právu na rozdíl od práva „živého“, intuitivního, právního cítění, právního vědomí nebo též práva obyčejového. S obyčejovým právem je další potíž, protože někdy se zahrnuje do pozitivního práva, kdežto jinde se zase z jeho sféry vylučuje. Nebudeme se nyní pouštět do sémantického rozboru ani do diskuse (vzhledem k apriorně zaujímaným stanoviskům asi předem odsouzené k nezdaru), jedno však musíme uvážit. Náзор, že právem je jen to, co platí na základě rozhodnutí státní moci, by byl příliš omezený. Tento náзор není chybný ani teoreticky, ale v praxi může vést k mnoha nežádoucím důsledkům.

Existují přece případy, kdy se pozitivní právo rozchází s právním cítěním. Pokud zákonodárce vydá a prosazuje zákon, který není ve shodě s právním cítěním společnosti, musí počítat s tím, že narazí na odpor právního i společenského cítění. S čím větším odporem se setká, tím hůře se mu bude zákon prosazovat. Zákonodárce sice může prosazovat svůj zákon pomocí většího nátlaku (byrokratickými zásahy nebo zesílenou kontrolou), tím však příslušně „stoupnou náklady“. Zákon, který je ve shodě s právním cítěním společnosti, působí jaksí automaticky, samočinně; takové působení není třeba zvlášť sledovat a kontrolovat. Dalo by se říci, že působení takového zákona je levné. Někdy zákonodárce, který si je vědom, že je určitý zákon v rozporu s tím nebo oním právním cítěním, neváhá užít k prosazování tohoto zákona drastických prostředků. Jde o případ, kdy zákonodárce bude mít za to, že je třeba vzít v úvahu speciální zřetele.

Zákonodárce, který prosazuje nové hodnoty ve společnosti, jež lpí na starých, se bude setkávat s potížemi plynoucími z boje mezi nově ustanoveným, oficiálním právem a starým právním cítěním. Za této situace bude pro zákonodárce zvlášť důležitá kalkulace zisků a ztrát. Za

zisk bude považovat všechny kladné důsledky, které přinese uplatnění nového zákona, za ztráty naopak všechny potíže (soudní procesy, chyby, kterých se bude dopouštět byrokratický aparát, pokusy o obejití práva), které plynou z nadále akceptovaného starého právního cítění.

Úkolem vědy, a to zejména sociologie práva, je informovat zákonodárce o tom, do jaké míry bude zákon, který navrhuje, respektován, jakou najde oporu v právním cítění společnosti a jaké budou eventuelní rozdíly mezi zákonem, který zákonodárce prosazuje a právním cítěním. Bude na zákonodárci, aby si spočetl náklady spojené s vyhlášením nového zákona, uvědomil si rozsah nežádoucích důsledků a závažnost chráněných a realizovaných záměrů a hodnot. Není věcí vědy, aby činila rozhodnutí, která náleží činit zákonodárci, ale věda musí zákonodárci poskytnout takové údaje, aby při své činnosti nevycházel z intuice, dohadů, okamžitých nápadů nebo nepřilíš podložených domněnek. Jde o to, aby zákonodárce rozhodoval na základě příslušných vědeckých poznatků.

Sociologie práva disponuje mnoha metodami umožňujícími výzkum účinků právních předpisů a předvídání těchto účinků. Jednou z těchto metod je metoda průzkumu veřejného mínění.

Při zkoumání problémů právního cítění společnosti a otázek s ním spojených je třeba přihlídnout k práci, která shrnuje výsledky empirického zkoumání některých otázek z oblasti rodinného práva (J. Cohen, R. A. Robson a A. Bates: Parental Authority, Rutgers University Press 1958).

Autoři citované práce si vytyčili jako stěžejní úkol prozkoumat tyto problémy:

1. V čem se shoduje a v čem se neshoduje právní úprava rodičovské moci s právním cítěním společnosti;
2. je právní cítění společnosti jednotné nebo se dělí na celou řadu vrstev, frakcí;
3. jaký vliv mají na názory na právo takové faktory, jako je věk, příjem, pohlaví, vzdělání a náboženství;
4. jakými důvody a motivy lidé vysvětlují svůj postoj k rodičovské moci;
5. do jaké míry opodstatňují výsledky sociologických výzkumů účelnost vydání těch či oněch právních předpisů?

Zkoumanou společností (vybranou na základě arbitrárního rozhodnutí) bylo dospělé obyvatelstvo státu Nebraska v USA, s výjimkou osob internovaných v ústavech pro duševně choré a ve věznicích. Bylo rozhodnuto, že bude dotazována vždy jedna osoba na tisíc obyvatel, takže mělo být zkoumáno mínění 860 osob. Výzkum byl prováděn velmi svědomitě. Samotný dotazník byl připravován 13 měsíců. Konečná redakce dotazníku se opírala o dvě pilotážní studie. Dotazovatelé byli vybráni velmi pečlivě. Tázání byli vybráni tak, aby vzorová skupina 860 osob

byla reprezentativní pro celý stát, a to z hlediska těchto kritérií: město nebo vesnice, rasa, národnost, výše příjmů, počet a věk dětí, majetkové poměry, vzdělání, pohlaví, věk, povolání, náboženství, členství ve sdruženích a spolcích. Dodatečným šetřením bylo potvrzeno, že zvolená skupina je skutečně reprezentativní.

Bylo stanoveno, že se budou zkoumat tři základní problémy:

1. tendence omezit nebo rozšířit rodičovskou moc,
2. autonomie dítěte,
3. rozdělení finančního zabezpečení rodiny mezi její členy a stát.

Byla vybrána řada speciálních právních otázek, které by mohly osvětlit uvedené ústřední otázky. Při jejich výběru rozhodovaly tyto okolnosti:

1. možnost poměrně přesného odhadu, jak soud v dané věci rozhodne,
2. takový druh otázek, které jsou dobře a trvale vyřešené,
3. takové otázky, k nimž je zaujímáno jednotné právní stanovisko,
4. otázky o kterých se dalo předpokládat, že vyvolají kontraverzi - souhlasné či nesouhlasné názory veřejnosti.

Naproti tomu byly vyloučeny právní otázky technicko-kodifikačního charakteru. Bylo zkoumáno 17 otázek týkajících se obecného problému, tj. shody a neshody platného práva s veřejným míněním. Shoda mezi právem a názorem veřejnosti byla zjištěna jen v 5 případech, v 10 byly konstatovány rozdíly a ve dvou bylo těžké určit jednoznačnou odpověď.

Platné právo bylo ve shodě s právním cítěním společnosti v těchto případech:

1. rodiče mají právo kontrolovat výdělky dětí (ano 65,6 %; ne 33,3 %);
2. rodiče nemají právo zacházet s dary a penězi, které dítě dostalo (ano 37,2%; ne 61,7 %);
3. rodiče mají právo neposkytnout dítěti lékařskou pomoc, kromě případů, kdy ji lékaři doporučují (ano 12,3 %; ne 84,8 %);
4. děti jsou povinny pomáhat starým a nemajetným rodičům (děti 53 %; stát 23,4 %)
5. rodiče jsou povinni pomáhat samostatným, ale materiálně nezajištěným dětem - dívkám (rodiče 64,7 %; stát 14,0 %).

Naproti tomu neexistovala shoda v těchto otázkách:

1. práva rodičů nakládat s výdělky svých dětí jako se svým vlastnictvím;
2. oprávnění rodičů rozhodnout, má-li se dítěti dostat středoškolské vzdělání;
3. oprávněnost rodičů rozhodnout o náboženské filiaci dítěte;

4. oprávněnost rodičů rozhodnout o povolání dítěte;
5. nejnižšího věku, v němž může dítě uzavřít sňatek;
6. oprávnění rodičů odepřít dítěti souhlas k uzavření sňatku;
7. oprávnění rodičů svěřit dítě do opatrování jiné osoby;
8. oprávnění rodičů ujmout se opět péče o dítě, jež bylo předtím dáno do opatrování jiné osoby;
9. oprávnění rodičů zcela vydědit dítě;
10. odpovědnost rodičů vůči třetím osobám za majetkové škody nebo ublížení na zdraví způsobené dětmi.

Otázky na něž odpovědi nevyzněly jednoznačně:

1. nárok dítěte na náhradu škody, kterou rodiče způsobili na jeho majetku nebo osobě;
2. nároky dítěte vůči třetím osobám, které způsobily rozvrat rodiny.

Vedle uvedených jednotlivých výsledků byla získána řada obecných závěrů. Prvním obecným závěrem tohoto výzkumu bylo zjištění, že existuje rozdíl mezi stávajícím platným právem a názory a míněním, jaké má právo být. Jak ukazují jednotlivé výše citované výsledky výzkumu, je tento rozdíl poměrně veliký, neboť při 17 otázkách bylo možné konstatovat shodu mezi právem a právním cítěním společnosti jen v pěti případech.

Dalším závěrem tohoto výzkumu bylo zjištění, že chybí právní úprava věkové hranice „mládeže“. Autoři sice uvádějí, že si společnost ve Spojených státech jasně uvědomuje odlišnost rysů a vlastností věku blízkého věku mladistvých, avšak právo této země k němu jako k samostatnému vývojovému údobí nepřihlíží a nepokládá jej za zvláštní právní kategorii. Průzkum veřejného mínění naproti tomu ukázal, že tázaní jasně rozlišují mládež ve věku od 18 do 21 let jako samostatnou kategorii.

Nyní vyvstává hlavní otázka: jsou v právním cítění společnosti nějaké podstatné rozdíly, závislé na společenské podmíněnosti té či oné společenské skupiny? Všeobecná odpověď, jež je pro vědce překvapující, zní: nejsou. Na základní zkoumané otázky odpovídá veřejnost poměrně shodně. Mezi názory žen a mužů, osob starších i mladších, lépe nebo hůře situovaných, žijících na vesnici nebo ve městě atd., není podstatných rozdílů. Pokud se vyskytují, týkají se jen dílčích otázek. Existuje cosi „nadindividuálního“ a „nadskupinového“, co spojuje a váže společnost v jednotném názoru na základní problémy. Je však nutno předpokládat, že by se u jiných otázek, spjatých více s ekonomickými problémy, ukázaly v právním cítění různých skupin a společenských tříd značné rozdíly. Tolik zatím k obecným výsledkům. A jak vypadají speciálnější?

Porovnáme-li navzájem názory žen a názory mužů, vidíme, že se výrazně liší jen v odpovědi na několik málo dílčích otázek. Muži jsou totiž ochotnější připustit omezení rodičovské moci,

pokud jde o sňatek dítěte a náboženské nebo zdravotní otázky; ženy jsou naproti tomu spíše ochotny souhlasit s omezováním rodičovské moci pokud jde o volbu povolání dítěte, o jeho vzdělání, o otázky spojené s jeho majetkem apod. Získané údaje sice nedovolují tvrdit, že se názory na rodičovskou moc různí podle pohlaví, přece však umožňují vyslovit určitou hypotézu. Tato hypotéza zní: muži i ženy jsou celkem méně ochotni souhlasit s omezováním rodičovské moci ve věcech, které se jich týkají více než jiné. V americké rodině je jistě zdraví, náboženská výchova či sňatek dítěte spíše věcí žen než mužů. Proto jsou ženy právě v těchto otázkách rodinného života méně ochotny připustit eventuální omezení rodičovské moci.

Můžeme si všimnout, že ženy a muži mají rozdílný názor na otázku eventuální finanční pomoci dětí nebo státu nemajetným členům rodiny. Muži by tedy byli spíš pro to, aby odpovědnost za pomoc rodině převzal stát a ne ostatní členové rodiny. Autoři se pokoušejí vysvětlit tyto rozdíly pomocí tří tezí:

1. muži se snáze smiřují s aktem emancipace dítěte a vyvozují z tohoto faktu racionální závěry, kdežto ženy se cítí s dětmi více spjaty a tato emocionální pouta přesahují formální hranice emancipace;
2. muži, kteří jsou tradičně živiteli rodiny, víc pocítují břemeno, jež představuje pomoc jejímu dalšímu členu;
3. ženy (na to upozorňují i jiné studie) jsou konzervativnější než muži, kteří se vůbec vyznačují větším liberalismem.

Jak vypadají názorové rozdíly z hlediska dalšího faktoru, totiž toho, zda dotazovaný žije na venkově nebo ve městě? Pokusíme-li se na tuto otázku odpovědět, narazíme okamžitě na problém - co to je „obyvatel města“? Podle jakých kritérií se dá rozhodnout, je-li určité sídliště venkovské či městské? Autoři provádějí odlišení obyvatel města od obyvatel venkova na základě faktorů, které charakterizují městské sídliště: neosobnější a anonymnější společenské styky, různorodější obyvatelstvo z hlediska etnického, rasového a náboženského, větší odborná specializace, větší oddělení povolání od rodinného života a větší majetkové rozdíly.

Vycházíme-li z obecných poznatků o životě na venkově a ve městě, zdálo by se, že to bude spíše městské než venkovské obyvatelstvo, kdo bude chtít uvalit na stát povinnost pomáhat nemajetným členům rodiny a kdo nebude ochoten ukládat tuto povinnost rodině. Výsledky byly překvapující: ukázalo se, že právě venkovské obyvatelstvo má za to, že je v takových případech povinen pomoci stát, nikoliv rodina.

Jak se dá tato situace vysvětlit? Autoři se pokoušejí o dvojí výklad. Za prvé: vzhledem k tomu, že se obyvatelé venkova vracejí z města na vesnici častěji než obyvatelé města do města, které opustili, mohou realističtěji posoudit jakou zátěž pro rodinu znamená návrat jejího „marnotratného“ člena. Z této zkušenosti může potom plynout neochota vzít na sebe závazek

podporovat takové členy rodiny a svalit tuto povinnost na stát. Za druhé: ustálil se tradiční, četnými zkušenostmi potvrzený názor, že jsou obyvatelé venkova konzervativnější než obyvatelé měst. Tento názor dnes již nemusí být správný, neboť na venkovském sídlišti mohlo dojít k tolika změnám, že by se nyní dalo jen těžko mluvit o nějakém zvláštním konzervatismu venkovského obyvatelstva. K tomu, aby se zjistilo, do jaké míry odpovídá tato hypotéza pravdě, by bylo třeba provést další výzkumy.

Další problém je tento: je odlišnost názorů závislá na tom, jaké náboženství vyznává ta či ona společenská skupina? Ve zkoumané skupině připadalo na celkové množství 860 osob 337 protestantů, 159 katolíků, 8 osob židovského vyznání a 56 osob náležejících k různým jiným náboženským organizacím. Vzhledem k zanedbatelnému počtu představitelů dvou posledních kategorií bylo rozhodnuto omezit výzkum jen na názory protestantů a katolíků.

Ukázalo se, že protestanti jsou ochotnější souhlasit s omezováním rodičovské moci než katolíci. Tak např. 31,2 % dotazovaných protestantů se vyslovalo pro zachování rodičovské moci pro případ, že by se dítě eventuálně rozhodlo změnit vyznání, a 54 % osob se vyslovalo pro zachování rodičovské moci pro případ, že by se dítě chtělo vzdát náboženství vůbec. Pokud jde o katolíky, jeví se získané údaje takto: v prvním případě se vyslovalo pro zachování rodičovské moci 54,7 %, ve druhém případě 73 %. Vysvětlení těchto rozdílů je nasnadě, tradiční typ rodiny a rodičovské moci i s jejím nápadným autoritativním charakterem nachází, jak se zdá, větší oporu v názorech katolického duchovenstva než v názorech duchovenstva protestantského. Je také známo, že katoličtí kněží mají užší styky (oficiální i neoficiální) se svými věřícími než duchovní protestantští, a proto katolická církev účinněji ovlivňuje názory a přesvědčení věřících. Také skutečnost, že protestanti vícekrát odpověděli „nevím“, nasvědčuje tomu, že katolíci, kteří se více stýkali s duchovními, mají ustálenější mínění a méně pochybností v jednotlivých otázkách.

Dostí zajímavá je otázka, kdo je ochoten dát dítěti větší volnost: osoby, které mají středoškolské vzdělání, jsou méně svolné k omezování rodičovské moci a zvětšení autonomie dítěte než osoby, které středoškolské vzdělání nemají. Od jinud je známo, že osoby se středoškolským vzděláním patří v americké společnosti ke středně zámožným vrstvám. Je také známo, že se tyto vrstvy vyznačují usilovnou snahou zvýšit svůj společenský standard a především zlepšit společenské postavení svých dětí. Rodiče pocházející z těchto společenských kruhů působí na děti velice silným nátlakem, aby jim vnutili výchovu, která jim umožní úspěšně stoupat na společenském žebříčku. Tato snaha se střetává s jinou, protichůdnou. Osoby se středoškolským vzděláním mají obvykle liberálnější názory na výchovu, jsou ochotnější připustit a pochopit různé jiné názory. Ve sféře rodičovské moci se to potom musí odrážet s tendencí zvětšit volnost, autonomii dítěte na úkor rodičovské moci. Podle názorů autorů je možno pokusit se o objasnění těchto dvou protichůdných tendencí: osoby se středoškolským vzděláním mají sklon rozšiřovat

rodičovskou moc především u mladších dětí (které ještě nemají jasnou představu o své životní dráze), zatímco liberalističtější tendence přicházejí ke slovu, když dítě začne dospívat a má již jakousi představu o svém budoucím povolání a společenské roli.

Poměrně překvapující je zjištění, že se příliš neliší názory osob se značně rozdílnými příjmy. Při porovnávání vyslovených názorů s výškou příjmů zkoumaných osob lze pozorovat, že osoby s menšími příjmy často odpovídají „nevím“. Podle mínění autorů to svědčí spíše o nižším vzdělání osob s menšími příjmy než o nějaké bezprostřední souvislosti mezi výškou příjmu a druhem odpovědi.

Konečně je zajímavé pozorovat názory na rodičovskou moc s okolností, zda ti, kdož tyto názory zastávají, mají nebo nemají děti. Z tohoto porovnání vyplývá, že osoby, které mají děti, jsou daleko ochotnější připustit omezení rodičovské moci než osoby bezdětné. Autoři vysvětlují tuto okolnost tím, že osoby, které nikdy nebyly v postavení rodičů, mají sklon odpovídat na otázku týkající se rodičovské moci spíše kategoricky a didakticky, kdežto ti, kteří jsou rodiči, se již na základě zkušeností s výchovou dětí mohli přesvědčit, že pro výchovu i dobro dítěte je někdy lepší rodičovskou moc poněkud omezit.

Je tu také na místě obecná úvaha: nejsou-li lidé na určité věci přímo angažováni, pak mají sklon vyjadřovat názor poplatný obecným zásadám a normám. Naproti tomu ti, kteří se setkali se skutečnými, konkrétními problémy, mají tendenci nazírat obecné zásady prizmem individuálních poznatků a vlastní zkušenosti. Je charakteristické, že osoby, které mají děti, odpovídaly „nevím“ víc než osoby bezdětné. Právě ony si uvědomují, jak velice komplikované mohou být určité životní situace. Jiný výzkum ukazuje, že americké děti vyvíjejí na své rodiče silný nátlak, a tak stanovisko, že rodičovská moc má být omezena, není ničím jiným než smířením se s faktickým stavem. Uvedený výzkum popisuje případy, kdy rodiče nechtějí koupit televizor, protože jsou si vědomi, jak škodlivý výchovný vliv mají mass media na děti. Avšak jejich názor ustupuje nátlaku požadavku dětí, zejména, když se ukazuje, že by děti mohly mít ve škole potíže, protože nemají přehled o aktuálních televizních pořadech. A tak může být liberálnější náhled na rodičovskou moc u osob, které mají děti, důsledkem nátlaku, které na ně vyvíjí veřejnost, tj. společenské kruhy hlásající v současném americkém životě módní názor, že dítě má mít dalekosáhlou autonomii. V každém případě je tento problém kontroverzní.

Vyhodnotíme-li výsledky výzkumu z hlediska vztahu mezi určitými socioekonomickými znaky (pohlaví, výdělek, vzdělání, atd.) a názory na rodičovskou moc, můžeme dojít k jistému obecnému závěru. Právní citění veřejnosti modeluje rodičovskou moc ve prospěch dítěte. Staré názory, které chápou rodičovskou moc jako specifickou autoritativní instituci, opřenou někdy dokonce o víru v „přirozená práva“ rodičů vůči dětem nenacházejí mnoho zastánců. Jak je patrné ze zmíněných výzkumů, pokládá se rodičovská moc spíše za prostředek sloužící k dosažení určitých

výchovných cílů než za něco samoučelného. Veřejné mínění by nemělo námitek proti tomu, aby se za pomoci státního práva zajišťovala dětem patřičná výchova. Také se ukazuje, že se veřejné mínění přiklání k větší autonomii dětí, než jim poskytuje nynější právo.

Na základě těchto úvah lze vyslovit určitou obecnou hypotézu: právní předpisy působí tím účinněji, čím více se opírají o právní cítění společnosti. Radikálně formuloval tuto myšlenku B. Russell, jenž napsal „...právo je bezmocné, neopírá-li se o právní cítění, jak to bylo možno pozorovat ve Spojených státech v době prohibice, stejně jako v Irsku v osmdesátých letech, kdy většina společnosti sympatizovala se spiklenci (moonlighters). Proto právo jakožto působící síla více závisí na mínění a podpoře veřejnosti, než na policejní moci. Stupeň společenské podpory poskytované právu je jedním z nejdůležitějších charakteristických znaků pospolitosti“.

Specifickým výsledkem výzkumu týkajícího se rodičovské moci je zjištění, že účinnost působení pozitivního práva není zvyšována jen právním cítěním, které se s tímto právem shoduje. Dalším činitelem zvyšujícím efektivnost práva je jeho uznání v důsledku setrvačnosti. V popisovaných výzkumech jde právě o tento případ. Ve věcech týkajících se rodičovské moci se společné právní cítění neshoduje s právem. Právní předpisy nicméně působí na podkladě setrvačnosti: z nedostatku iniciativy nedochází ke konfliktům a ze setrvačnosti se raději souhlasí s daným stavem, než aby se proti němu vystupovalo.

Uznání práva může pramenit z různých pohnutek a mít různý stupeň intenzity. Může být emocionální, opřené o dalekosáhlé ztotožnění právního cítění s vlastním právem (pak je toto právo „dobré, spravedlivé, správné“); může se hlavně opírat o racionální motivy (z různých nepříznivých alternativ je respektování práva tou nejlepší), nebo také o společenskou setrvačnost. Na intenzitu uznání práva budou mít vliv různé činitele. Na intenzitě uznání práva bude záviset stupeň jeho respektování.

Shodně s autory je možno říci, že do popředí vystoupí čtyři otázky:

1. závaznost, tj. význam, jaký má daný problém pro společnost,
2. frekvence, s jakou se daný problém vyskytuje a alarmuje společnost,
3. stupeň složitosti problému,
4. míra, do jaké společnost souhlasí s právním řešením problému.

Poslední obecný závěr, který stojí za uvedení, se týká teorie konfliktu skupin. Existuje názor, že právo je výsledkem určitého kompromisu, k němuž dochází mezi různými skupinami, mezi nimiž je rozpor. Podle této teorie by právo mělo být výrazem jakési rovnováhy dosažené formálním urovnáním vzájemných konfliktů.

Výzkum týkající se rodičovské moci poskytuje zajímavý příklad, jak lze využít metod průzkumu veřejného mínění ke zkoumání právních problémů. Kromě výsledků a závěrů čistě

sociologických přinášejí tyto metody i některé údaje pro práci zákonodárce. Chce-li zákonodárce dosáhnout určitého cíle, musí vydat takové předpisy, které by co nejúčinněji využily daného právního cítění. Kdyby však chtěl dosáhnout jiného cíle, pak musí vydat takové předpisy, které by podchytily právní cítění společnosti tak, aby se co nejvíce využilo k realizaci záměrů zákonodárce.

Metoda průzkumu veřejného mínění je zřejmě jednou z metod, jichž je možno užívat k výzkumu společenských vztahů, které vznikají v důsledku stávajících právních předpisů. Kromě toho ji lze využít ke zkoumání společenských podmínek, které by mohly posilovat nebo oslabovat účinné působení navrhovaných právních předpisů.

OTÁZKY:

1. Jaké metody sociologických výzkumů je možné uplatnit v oblasti práva?
2. K čemu slouží poznání právního cítění ve společnosti?
3. Které faktory ovlivňují diferenciaci právního cítění ve společnosti?
4. Jaký může být vztah mezi pozitivním právem a právním cítěním?